

Jagers met geheugenverlies

LEERLINGEN SCHRIJVEN OVERLEVINGSPLAN VOOR PREHISTORISCHE STAM

Op een ochtend - in de tijd dat er nog geen landbouw en veeteelt bestond - worden de leden van een kleine prehistorische stam wakker op een voor hen vreemde plaats. En wat erger is, zij lijden aan geheugenverlies. Ze kennen elkaar nog wel en hun verstand is niet aangetast, maar zij hebben totaal geen weet meer van wat er vóór deze dag allemaal is gebeurd. Hoe kunnen ze overleven?

Deze vraag kregen de leerlingen van 1v1 van het Bonhoeffer College in Enschede tijdens een lessenserie over de prehistorie voorgelegd. Ze gingen in groepjes van vier of vijf aan de slag en gebruikten de AVA-werkvorm. Eerst inventariseerden zij, al associërend, wat zij samen al wisten van het onderwerp (A = Activeren van voorkennis). Daarna formuleerden zij een aantal vragen (V = vragen). Het antwoord op deze vragen moest de gaten in hun kennis opvullen (A = antwoorden) en het vervolgens mogelijk maken een kort overlevingsplan te schrijven voor de stam uit de prehistorie.

Jagers in Amerika?

Al spoedig bleek dat de leerlingen al over behoorlijk wat kennis beschikten over de prehistorie. Wel was de voorkennis heel divers. Zo tekende een meisje een tas voor het vervoer van allerlei spullen. Ze blijft echter het antwoord schuldig op de vraag waarom zij dacht dat mensen in de prehistorie zo'n tas hadden. Maar een ander lid van haar groepje wist te melden dat bij de ijsmummie Ötzi een tas(je) is gevonden. In een ander groepje meende een leerling dat 'de mensen in de prehistorie in Amerika woonden'. Zou de huidige machtige positie van Amerika haar er toe hebben gebracht aan te nemen dat de eerste mensen dan ook wel in Amerika moeten hebben geleefd?

Het was voor de leerlingen geen probleem om vragen te bedenken over voor de hand liggende aspecten als

wonen en werken. Opvallend is echter dat geen enkel groepje een vraag stelde over godsdienst. Niemand kwam op het idee dat mensen bijvoorbeeld offers brachten om zich te verzekeren van een goede jacht. Voor het vinden van informatie gebruikten de meeste leerlingen internet. De leerlingen mochten zelf bepalen hoe zij de informatie voor het beantwoorden van hun vragen met elkaar uitwisselen. Eén groepje maakte een website. Andere groepjes gebruikten een wiki of een weblog. Weer andere gebruikten e-mail.

Geachte jagers en verzamelaars

De uiteindelijke overlevingsplannen leverden leuke dingen op. Zo had een groepje zijn overlevingsplan 'verzonden' in een envelop, geadresseerd aan 'de geachte heren jagers en verzamelaars in Eurazië'.

'Medicijnen vind je in het bos. Je moet aan iemand die er verstand van heeft vragen welke giftig zijn of niet. En welke je kunnen genezen. Meestal is rust het beste medicijn. Als iemand echt niet meer kan leven moet je hem dood maken.'

Hun overlevingsplan opende met een afbeelding van een kale schedel en de tekst: *'beste jagers/verzamelers, we denken dat jullie er niet zo uit willen zien, dus luister naar ons.'* Dit groepje had als enige een paragraaf gewijd aan de gezondheidszorg.

Een grot is volgens een ander groepje een prima woonplaats, als je er maar voor zorgt dat het water niet naar binnen kan stromen. Om te controleren of dit inderdaad niet gebeurt, moeten ze in de grot een holle boomstam met water leggen. Als het water dan 'plat blijft en niet schuin loopt, is het goed'. Volgens dezelfde leerlingen moet de prehistorische mens niet alleen jagen, maar ook zoeken naar eetbare vruchten, bessen en paddenstoelen. Ze hebben er wel aan toegevoegd:

'Neem iemand mee als voorproever voor het geval de vruchten, bessen of paddenstoelen giftig zijn.'

Moderne opvattingen over hygiëne hebben hun sporen nagelaten in de adviezen van een ander groepje aan de voedselverzamelaars: 'Was de vruchten in water. Nu kun je ze eten.'

Soms waren de adviezen zeer gedetailleerd:

'Met een speer ga je achter een klein dier aan, bijvoorbeeld een konijntje. Die herken je door lange oren en een klein rond staartje. Je steekt de speer erin en haalt er een stukje vlees uit (het andere vlees kan je opeten). Als je dat hebt gedaan, ga je een gat graven in de grond met je handen. Je legt het stuk vlees in de kuil en je lokt er een groter dier naartoe, bijvoorbeeld een hert. Je steekt met je speer in het beest en zo heb je nog meer vlees.'

Werkvorm

De AVA lijkt op het eerste gezicht een simpele werkvorm. Maar het is een werkvorm die veel inzet van zowel leerlingen als docent vraagt. De rol van de docent is buitengewoon belangrijk. Bij het activeren van voorkennis zal hij geregeld de leerlingen met aanwijzingen moeten bijsturen of hen via prikkelende vragen uitdagen meer uit zichzelf te halen. Ook als de vragen te weinig niveau hebben of te weinig bijdragen aan de - vaak naar leerling toe niet uitgesproken - doelstellin-

gen, moet hij de leerlingen op weg helpen. Het stellen van goede historische vragen is een belangrijke, maar moeilijke vaardigheid voor veel leerlingen. Reden genoeg om er vaak aandacht aan te besteden. Niet alleen door leerlingen zelf vragen te laten stellen, zoals in deze werkvorm, maar ook door er klassikaal op te reflecteren. Dit kan bijvoorbeeld door de vragen van alle leerlingen te verzamelen, te bundelen en aan de leerlingen te vragen een top vijf van de beste vragen te maken. Bespreek vervolgens deze top vijf met de leerlingen om er gezamenlijk achter te komen waarom sommige vragen beter zijn dan andere.

In de kerndoelen voor zowel het basisonderwijs als voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs krijgen de leerlingen te maken met de tien tijdvakken.

In het kader van een SLO-project over voorbeelduitwerkingen van de tijdvakken is de didactische werkvorm AVA ontwikkeld. Doel van deze werkvorm is om de doorlopende leerlijn te versterken en optimaal gebruik te maken van de voorkennis van leerlingen. De AVA-werkvorm is afgeleid van probleemgestuurd onderwijs, maar aangepast aan de mogelijkheden en eisen van het vak geschiedenis. De belangrijkste uitgangspunten van de AVA-werkvorm zijn:

- Leerlingen leren met en van elkaar.
- Leerlingen zijn (mede) verantwoordelijk voor de vragen en leerdoelen die zij zich stellen.
- Leerlingen zijn (mede) verantwoordelijk voor de uitvoering.
- De inhoud van het geleerde c.q. de opbrengsten kan/kunnen (deels) verschillen van leerling tot leerling of van groep tot groep.

Metacognitie speelt bij deze werkvorm een belangrijk rol. De leerlingen reflecteren onderling en met de docent op vragen als: wat wordt er van mij verwacht, hoe pak ik het aan, zit ik op koers, is mijn werkwijze succesvol, hoe kan ik mijn werkwijze verbeteren, is het eindproduct in overeenstemming met de vragen, enz.

Hoewel niemand twijfelt aan het belang van activeren van voorkennis, is het vaak een ondergeschoven kindje in het geschiedenisonderwijs. Niet geheel onbegrijpelijk. Aansluiten op kennis die heel uiteenlopend kan zijn, is niet eenvoudig. In een AVA wordt de aanwezige kennis met een prikkelende opdracht actief gemaakt, om die vervolgens te verbinden met vragen. Geen vragen van de docent, maar van de leerlingen zelf. Door het zelf stellen van vragen en het zoeken naar antwoorden daarop, worden de leerlingen meer bij het leren betrokken en neemt hun motivatie toe.

Een uitgebreide beschrijving van de AVA-werkvorm en de opdracht voor de leerlingen staat op de website van SLO: <http://www.slo.nl/themas/00110/Geschiedenis/>

Albert van der Kaap,
medewerker SLO.
Marcel van Adrichem,
docent geschiedenis
Bonhoeffer College in
Enschede.

Voortgezet onderwijs | Opdrachten bij actuele thema's

Kent u onze themapakketten al?

- met vaardigheidsoopdrachten en schoolexamens voor diverse vakken
- bij actuele onderwerpen als Europa, Schiphol, het klimaat, water en bewegen
- voor onder- en bovenbouw van vmbo, havo en vwo
- met beoordelingslijsten en correctievoorschriften
- met filmpjes, foto's en muziekfragmenten
- toetsmateriaal dat u zo bij de hand hebt en op elk moment kunt gebruiken

Kijk op www.cito.nl bij voortgezet onderwijs > Themapakketten

zeker weten